

УДК 331.108.330

Г. Г. Старостенко,
 д. е. н., професор, професор кафедри економічної теорії,
 Національний університет державної податкової служби України
 В. В. Козар,
 аспірант, Національний університет державної податкової служби України

ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

H. Starostenko,
 Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor,
 Department of Economic Theory, National State Tax University of Ukraine, Irpin
 V. Kozar,
 PhD student National University of State Tax Service of Ukraine

USE LABOR POTENTIAL IN A GLOBALIZING OF THE WORLD LABOUR MARKET

У статті досліджено основні тенденції використання трудового потенціалу України в умовах розвитку ринкових механізмів у системі соціально-трудова відносин. Визначено основні принципи та фактори участі вітчизняної робочої сили в світовому ринку праці умовах посилення глобалізаційних процесів. Досліджено потенціал та структуру міграційних процесів та визначено напрями їх державного регулювання у відповідності з уніфікованими світовими стандартами. Проаналізовано взаємозв'язок між відкритими ринками праці країн світу та регулюванням внутрішнього безробіття. Виявлено зв'язки між рівнем розвитку економіки країни та ступенем активності вітчизняного трудового потенціалу у системі світових трудових ресурсних зв'язків глобалізованого світу. Окреслено перспективні напрями державної політики в сфері ринків праці в умовах інтеграційних процесів як один з чинників регулювання соціально-економічної кризи країни.

In the article the main trends of use labor potential of Ukraine in the development market mechanisms of social and labor relations are researched. Delineated basic principles of participation and factors of act the domestic workforce in the global labor market in environments of increased globalization. Investigated the potential and structure of migration processes and the directions of state regulation in accordance with unified international standards. Analyzed the relationship between open labor markets countries and internal control of unemployment. Revealed links between the levels of development of the economy and the degree of activity the domestic labor potential in the system of international relations labor resource in globalized world. Outlined promising directions of the state policy in the field of labor markets in terms of integration processes as a regulating factor the social and economic crisis of the country.

Ключові слова: трудовий потенціал, ринок праці, міграція, глобалізація, інтеграція, міжнародні відносини.

Key words: labor potential, labor market, migration, globalization, integration, international relations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

При визначенні рівня розвитку сучасних соціально-економічних систем вирішальним фактором є рівень відкритості економіки та шляхи його форму-

вання. Посилення ролі глобалізації суспільного розвитку вимагає всебічного дослідження особливостей функціонування міжнародних економічних відносин в єдності та взаємодії з національними стратегіями зростання економіки. Важливе значення в системі економічних взаємозв'язків займає світовий ринок праці.

Світовий ринок праці — це система відносин, що виникають між державами з стосовно узгодження попиту та пропозиції світових трудових ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту. Ці відносини склалися у зв'язку з нерівномірністю розміщення робочої сили по країнах світу та відмінностями в її відтворенні на національному рівні. В умовах глобалізації виробництва, зростання взаємозалежності в сучасному світі національні ринки праці дедалі більше втрачають свою замкненість та відокремленість. Між ними виникають транснаціональні потоки робочої сили, які набирають постійного, систематичного характеру. Таким чином, поряд із міжнародним ринком товарів, послуг і капіталів значних масштабів набуває тепер і міжнародний ринок робочої сили, який є не просто сумою національних ринків, а системою, що базується на їх взаємозв'язках та взаємодоповненнях.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Комплексні дослідження із загальних проблем формування і розвитку трудового потенціалу здійснені такими українськими вченими, як В. Врублевський, М. Долішній, С. Злупко, Г. Купалова, В. Куценко, Е. Лібанова, С. Пирожков, Т. Тітова, О. Хомра, В. Онікієнко, К. Якуба та багатьма іншими науковцями. Широке відображення різних сторін становлення і функціонування трудового потенціалу в контексті глобалізації знайшло відображення в працях відомих українських економістів С. Бандура, Д. Богині, В. Васильченка, Т. Заєць, М. Краснова, Н. Павловської, В. Стешенко, В. Шевченко, О. Грішнєвої, А. Колота та інших вчених. Незважаючи на високу наукову цінність робіт вчених, питання визначення системи використання трудового потенціалу в умовах глобалізації залишається невирішеним.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є теоретичне обґрунтування специфіки використання трудового потенціалу в умовах глобалізації та визначення основних аспектів регулювання цього процесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Зв'язок між глобалізацією і використанням трудового потенціалу є взаємним. Перша виступає як новітній стимул міграції і джерело появи нових видів і форм переміщення людей, а міграційні процеси навзаєм є одним із проявів глобалізації, а також її або стимулятором, або обмежувачем [8, с. 167]. Необхідно зупинитися на нових формах міграції, які формуються під безпосереднім впливом глобалізації.

Формування міжнародного ринку праці відбувається двома шляхами: по-перше, через міграцію трудових ресурсів і капіталу; по-друге, шляхом поступового злиття національних ринків праці, внаслідок чого усуваються юридичні, національно-етнічні, культурні та інші перешкоди між ними. Це приводить до утворення так званого "спільного ринку праці". Становлення міжнародного ринку праці є свідченням того, що процеси світової інтеграції відбуваються не тільки в економічній та технологічній сферах, а й дедалі ширше охоплюють сфери соціальних та трудових відносин, які стають нині глобальними. Регулювання різнонаціональних соціальних структур відбувається у багатьох напрямках, головними серед яких є [3]:

- умови праці, способи найму і звільнення працівників;
- оплата праці, зокрема системи додаткових виплат;
- надання відпусток, вільних від роботи днів, тривалість робочого дня;
- соціальне страхування;
- надання різних пільг, у тому числі матеріального постачання, відпочинку.

Виникнення і розвиток міжнародного ринку робочої сили є результатом зростання міжнародної мобільності двох головних факторів виробництва — капіталу і праці. Підвищення міжнародної мобільності капіталу в соціальному плані означає, що тепер він пред'являє попит не тільки на робочу силу країни свого базування, а й на іноземну робочу силу, яка нерідко має певні переваги порівняно з національною (більш дисциплінована, менш вибаглива щодо оплати праці і т. д.). Попит на іноземну робочу силу почав помітно зростати тоді, коли виник масований експорт приватного виробничого капіталу й почалося створення у всіх країнах підприємств із використанням місцевої робочої сили.

Капітал, як правило, рушав у ті місця концентрації робочої сили, де вона значно дешевша від робочої сили в країні-експортері. Навіть у "нових індустріальних країнах" ставки заробітної плати промислових робітників у 80-х роках були в 5—10 разів нижчі, ніж у розвинутих країнах Заходу.

Об'єктивні можливості для залучення приватним капіталом робочої сили різної національної належності пов'язані з розвитком транснаціональних корпорацій (ТНК), які розгорнули великомасштабне міжнародне виробництво з ієрархічним поділом праці різних груп зайнятих, які, живучи й працюючи в різних країнах, інтегрувалися в єдину виробничо-технологічну систему приватної корпорації. В межах ТНК із часом виник свій внутрішній ринок праці, який характеризувався частими переміщеннями різних категорій працівників (особливо керівної ланки) з однієї країни в іншу.

За всіма ознаками міжнародний ринок робочої сили, що формується, має явно сегментований характер. У межах цього ринку створюються кілька окремих, відносно автономних ринків робочої сили зі специфічними закономірностями її руху. Така сегментація міжнародного ринку робочої сили віддзеркалює як міжнародний поділ праці, що склався, так і особливості у кваліфікації робочої сили й попиті на неї [4, с. 741].

У структурі міжнародного ринку праці вирізняються два найзначніші сегменти. Перший сегмент охоплює робочу силу, яка характеризується відносно постійною зайнятістю, стабільністю трудових навичок, високим рівнем кваліфікації й зарплати, а також доволі чіткою ієрархією кваліфікації. Це загалом привілейована верства працівників із країн з розвинутою ринковою економікою, а також країн із середнім рівнем розвитку (Сінгапур, Тайвань, Гонконг). Слід згадати й іншу, щоправда не таку численну, верству зайнятих у різних міжнародних організаціях (ООН, спеціалізованих органах ООН, Міжнародному валютному фонді, СОТ, ЮНЕСКО та ін.) Наймання працівників у такі організації відбувається на чисто міжнародній основі і, як правило, з урахуванням лише професійної придатності. Цей ринок праці має певну тенденцію до розширення з огляду на зростання міжнародних зв'язків та загострення глобальних проблем.

Другий доволі великий сегмент міжнародного ринку праці — робоча сила, яка походить із районів світу з відносно низьким рівнем економічного розвитку. Серед цих працівників треба вирізнити специфічний загін так званої нелегальної робочої сили, чималі потоки якої спрямовуються в індустріальні країни, зокрема США. До цієї категорії працівників можна приєднати також екологічних біженців", котрі через катастрофічні природні умови (наприклад, посуха) змушені покидати свої насиджені місця, шукати роботу в інших країнах та регіонах [1, с. 345].

Економічна функція нелегального ринку праці зводиться переважно до обслуговування потреб величезної маси дрібних та середніх підприємств в індустріальних країнах, які, на відміну від великих підприємств, неспроможні застосовувати в широких масштабах дорогі працезбережувальні технології. Держава, як правило, мовчазно сприяє використанню праці нелегалів.

На ринку праці можна вирізнити ще дрібніші сегменти, класифікуючи робочу силу за віковими й професійними особливостями, ознаками тієї або іншої культури, традиції, а також національними, расовими та статевими ознаками. Такий поділ чималою мірою пов'язаний із діяльністю ТНК, які мають попит на чітко визначені категорії робочої сили. Так, філіали західних компаній у країнах, що розвиваються (зокрема, в зонах "вільної торгівлі"), прагнуть використати, насамперед, працю молодих незаміжніх жінок, які не висувають високих вимог щодо оплати праці і водночас є слухняними, надійними, спритними в роботі і т. д. Жіноча робоча сила стала важливим сегментом нинішнього світового ринку праці, особливо в країнах, що розвиваються.

Сучасна структура світового ринку праці характеризується, насамперед, виникненням такого нового й особливого його сегмента, який пов'язаний із використанням висококваліфікованих спеціалістів (наукових працівників, інженерів, аналітиків систем та ін.), а також фахівців у сфері інформатики, менеджерів і т. д. Розвиток розгляданого сегмента ринку робочої сили значною мірою зумовлюється стрімким зростанням світової торгівлі послугами. Специфіка цього сектора ринку праці полягає в тому, що завдяки розвинутій ме-

режі телекомунікацій певна частина інтелектуальної робочої сили може брати участь у виробничому процесі, що здійснюється на будь-якій відстані від місця її перебування.

Інтелектуальна міграція, яка має місце в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою і чий вплив на функціонування світової економіки є неоціненним. У цей міграційний рух залучені вчені, викладачі навчальних закладів, експерти міжнародних організацій, висококваліфіковані працівники, зокрема працівники ТНК, а також студенти і стажери [10, с. 221].

Важливою формою глобальної міграції стала міжнародна студентська міграція, адже іноземні студенти є важливим джерелом доходу освітньої галузі, а також — у процесі навчання і після його завершення вони стають для країни джерелом робочої сили відповідної кваліфікації.

Важливою характеристикою міжнародного ринку праці є ступінь мобільності робочої сили. Рух трудових ресурсів набирає різних форм: природний, територіальний, видовий, професійний, кваліфікаційний та соціальний. Найбільшу вагу має територіальний рух робочої сили, хоч у міру еволюції міжнародного ринку робочої сили посилюється значення й інших форм.

Для формування і функціонування міжнародного ринку праці потрібні певні стартові умови, зокрема високий рівень міждержавних господарських взаємозв'язків. На сучасному етапі постала низка нових факторів, що зумовлюють необхідність широкої участі всіх країн у світогосподарських процесах. Нині жодна країна, навіть маючи багаті природні ресурси, розвинуту економіку, науку, кваліфіковані трудові ресурси і ємний внутрішній ринок, не може залишатися осторонь від потужних загальносвітових інтеграційних процесів.

На сучасному етапі міжнародний ринок праці характеризується формуванням нової стратегії провідних фірм світу у сфері робочої сили. Тепер у центр внутрішньофірмової стратегії ставиться завдання скорочення витрат на робочу силу, які становлять значний і, що найголовніше, зростаючий елемент виробничих витрат.

Важливим методом зниження витрат на робочу силу є впровадження гнучких форм зайнятості на умовах термінового договору. У західноєвропейських країнах неповний робочий день зайнятий кожний 8-й працездатний.

Поряд із кількісними змінами в динаміці попиту на працю відбуваються суттєві зміни в рівні вимог до якості робочої сили. Завдання підвищення якісних характеристик працівників диктується постійним оновленням асортименту продукції, що випускається, впровадженням нових технологій, активним поширенням практики сумісництва.

Для західних країн характерний інтенсивний процес перерозподілу робочих місць на користь більш кваліфікованої праці за одночасного "вимивання" місць для низькокваліфікованих працівників. У цих країнах щорічно оновлюється 10—15 % усіх робочих місць. Сектор кваліфікованої праці постійно зростає. Так, на менеджерів та кваліфікованих спеціалістів припадає 50—60 % усіх вакансій, що відкриваються. Причому вимоги до

робочої сили підвищуються не тільки в матеріальному виробництві, де питома вага кваліфікованих робітників традиційно більш висока, а й у сфері послуг. Ідеться, насамперед, про "інтелектуальні" сфери (наприклад, фінансово-банківська сфера), а також торгівлю та обслуговування [6, с. 8].

Водночас підготовка нових кваліфікованих кадрів нерідко відстає від вимог виробництва. Оскільки якість робочої сили стає вирішальним фактором у конкурентній боротьбі, підприємці починають розглядати навчання свого персоналу як пріоритетне завдання внутрішньофірмової стратегії. Багато компаній створюють спеціальні відділи з перепідготовки кадрів, збільшують витрати на освіту.

Динамічно розвиваються такі обмінні форми міграції, як транснаціональна міграція і міграція, здійснювана на підставі міжнародних контрактів про надання індивідуальних послуг або реалізацію завдань іноземної фірми. Перша форма представляє собою один із різновидів маятникової міграції і передбачає переміщення робочої сили без домашнього господарства з одночасним функціонуванням мігранта щонайменше в двох країнах — країні походження і країні роботи.

Друга обмінна форма розвивається головним чином у зв'язку з дерегуляризацією і лібералізацією світової економіки, а також зі зростаючою свободою економічної діяльності, незалежністю особи як економічної одиниці, від конкретного суспільства (країни). Ця форма міграції є типовою для територій, які пов'язані економічно та географічно і які в цьому сильно зацікавлені, наприклад, ЄС або NAFTA [10, с. 222].

У найближчі роки ситуація на ринку праці в західноєвропейських країнах зазнаватиме суттєвих змін у зв'язку з новою хвилею приватизації державної власності. Цей процес неминуче викликає скорочення зайнятості.

Вирішення проблеми безробіття лідери західних країн пов'язують із підвищенням гнучкості ринку праці, що передбачає розширення прав підприємців у питаннях наймання і звільнення робочої сили.

Раціоналізація і технічне переозброєння виробництва приводять до того, що економічне зростання досягається, головним чином, за рахунок збільшення продуктивності праці, тим самим звужуються можливості використання додаткової робочої сили.

Боротьба з безробіттям у країнах із нерозвиненою ринковою економікою проводиться шляхом комбінації пасивних та активних програм на ринку праці — надання допомоги з безробіття (на обмежений термін) і сприяння в пошуках роботи для зареєстрованих безробітних, а також профпідготовка, реалізація кредитних та інших програм із метою підвищення шансів на ринку праці для тих, хто шукає роботу.

Альтернативна стратегія має передбачати утримання надлишкової робочої сили на державних підприємствах (замість її звільнення або оголошення підприємств банкрутами) і розробку неринкових шляхів підвищення попиту на робочу силу. Елементом альтернативної стратегії може бути широке використання програм громадських робіт для створення робочих місць.

Загалом слід констатувати, що мета повної зайнятості залишається і нині реалістичною, а твердження, що технічний прогрес неминуче призводить до скорочення компонента зайнятості в економічному зростанні, має мало підстав.

Щоб реалізувати в умовах глобалізації економіки нагромаджений нею потенціал заради досягнення високого зростання виробництва й зайнятості в усьому світі, необхідні такі дії на міжнародному рівні, які б сприяли стабільним і відкритим економічним взаємовідносинам між державами. Це, по-перше, зобов'язання всіх країн підкорятися загальним правилам підтримки відкритої економічної політики й уникати такої політики, яка давала б комусь із них несправедливі конкурентні переваги. По-друге, необхідна посилена координація макроекономічної політики в провідних розвинутих країнах, що дало б змогу активізувати економічне зростання в цих країнах, яке, у свою чергу, стимулюватиме економічне зростання в країнах із перехідною економікою і в країнах, що розвиваються. По-третє, для вирішення проблем, пов'язаних зі зростаючою глобалізацією фінансових ринків, слід розробити ефективні заходи щодо зниження можливостей виникнення фінансових криз в окремих країнах. По-четверте, необхідно надати міжнародну допомогу найменш розвинутих країнам, щоб підвищити їх здатність конкурувати в глобальній світовій економіці.

Зростання відкритості українського суспільства неминуче приводить до дедалі більшого залучення України до міжнародного обміну робочою силою. Перехід до ринкової економіки створює реальні умови для формування ринку праці. Однією з важливих рис його становлення є різке зростання міграційних процесів як усередині країни, так і за її межі. Посилення територіальної міграції населення зумовлюється [7, с. 171]:

по-перше, структурною перебудовою економіки і пов'язаними з нею зростанням безробіття, процесами роздержавлення власності й приватизації, які супроводжуються збільшенням мобільності капіталу, його інтенсивним міжвидовим і географічним переливанням;

по-друге, нерівномірністю в розміщенні продуктивних сил, суттєвими відмінностями в соціально-економічних умовах життя в селі і в місті, в різних регіонах країни;

по-третє, різким погіршенням екологічної ситуації в окремих регіонах;

по-четверте, інтенсифікацією міграційних процесів на національному ґрунті;

по-п'яте, розширенням зовнішньоекономічних зв'язків України, а також лібералізацією режиму виїзду громадян за кордон.

Становлення ринкових методів господарювання відбувалося в умовах гострих кризових явищ в економічному, соціальному і політичному житті. Почуття постійного занепокоєння в населення країни викликають два чинники, що загрожують його фізичній та економічній безпеці: безпрецедентне зростання бандитизму і насування масового безробіття.

Оцінюючи проблему безробіття в Україні, слід зважати на один важливий урок, що впливає з дос-

віду західних країн: довготривале безробіття приховує надзвичайно високу соціальну небезпеку. Зростання кількості безробітних призводить не тільки до великих матеріальних і психологічних втрат та збільшення затрат держави, а й до цілковитої дискваліфікації безробітних, що позбавить їх будь-яких шансів знайти роботу.

Досягнення в найближчий період оптимальної зайнятості є для України нездійсненним завданням, і, передусім, через те, що якість наявної робочої сили не відповідає суспільним потребам.

Проблема масового безробіття і зuboжіння широким мас населення може бути частково вирішена за рахунок міграції, виїзду частини громадян України за її межі в пошуках роботи і засобів проживання. Не секрет, що через погіршення соціально-економічної й морально-психологічної ситуації в Україні еміграційні настрої в населення зростають. Але якщо раніше основним мотивом еміграції був етнічний, то в останній період таким став економічний фактор.

Загальна чисельність емігрантів з України до цього часу точно невідома, оскільки спеціальної статистики не ведеться. Більше того, невідома кількість емігрантів, які виїжджають за кордон на постійну або тимчасову роботу. Спробувати працевлаштуватися за кордоном у період поїздки за особистим запрошенням прагне половина тих, хто отримує дозвіл на виїзд. Їх можна віднести до категорії напівлегальних іммігрантів, оскільки, діставши право на виїзд до тієї чи іншої країни, вони не мають при цьому дозволу на отримання роботи, але в нелегальний спосіб усе-таки отримують її.

Головні чинники масової еміграції робочої сили за кордон є:

- велика різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні й країнах Заходу;
- відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей;
- економічна нестабільність у країні й невизначеність шляхів виходу з неї;
- відсутність безпеки громадян.

На жаль, нам не вдасться уникнути не тільки виїзду простої робочої сили, а й висококваліфікованої, причому у багатьох випадках безповоротного. Економічні й професійні мотиви еміграції полягають у незадоволенні спеціалістів не тільки матеріальним становищем, а й своїм статусом у суспільстві, низьким соціальним престижем, неможливістю сповна реалізувати творчі можливості.

Нині міжнародна міграція робочої сили перетворилася на суттєвий економічний, соціальний та гуманітарний фактор розвитку як країн походження, так і тих, що приймають. Кожна із сторін, яка бере участь у процесі обміну трудовими ресурсами, намагається здобути для себе конкретну користь. Що стосується України, то її в найближчий період чекає, найімовірніше, доля країни-постачальника робочих рук на європейський і світовий ринок праці. Але і в цій якості вона може отримати низку економічних вигод:

- по-перше, знизити рівень безробіття і пом'якшити таким чином соціальну напруженість у суспільстві;

- по-друге, значну частину заробітної плати емігранти переказуватимуть на батьківщину, що поповнить валютний фонд країни;

- по-третє, розроблені МОП рішення дають Україні право ставити питання про отримання компенсації за підготовку робочої сили від країн — можливих користувачів її трудових ресурсів.

Крім того, міждержавні трудові міграції — важливий чинник надходження до країни нових технологій, досвіду роботи, перебудови професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, швидкого й ефективного пристосування до умов світового ринку. Проте цілком очевидне й те, що масовий відплив продуктивної робочої сили, особливо вчених і спеціалістів, завдає Україні значних економічних, інтелектуальних та моральних збитків. Виїзд кваліфікованих кадрів, молодих спеціалістів негативно впливає на професійну структуру працездатного населення, погіршує його статево-віковий склад. Еміграція, як правило, супроводжується вимушеним розривом, нехай і не остаточним, сімейних зв'язків, їх послабленням.

Глобалізація істотно змінює сутність міграції, адже процес глобалізації робить характер сучасних переміщень людей латентними, а строки і географічні рамки переміщень — нечіткими. Глобалізація не додає чіткості для розуміння всіх параметрів ідентифікації міграції: часу, відстані, задоволення потреб суб'єктів міграції тощо [2]. Навпаки глобалізація є одним із чинників, який впливає на розвиток сучасних тенденцій міграції, а також визначає специфіку функціонування світового ринку праці.

Міграційна політика України має спиратися на міждержавні угоди з країнами-потенційними користувачами нашої робочої сили. Такі угоди, крім правової й соціальної захищеності співвітчизників за кордоном (маються на увазі ті, хто збереже українське громадянство), повинні передбачати планомірний, цілеспрямований відбір наших земляків, їхню професійну підготовку й перепідготовку на місці, до виїзду за кордон, забезпечувати умови проживання і, як уже зазначалося, компенсацію за підготовку кадрів нашою державою (витрати на виховання, освіту, оздоровлення та ін.). Важливою функцією молоді української дипломатії має стати захист інтересів громадян України за кордоном, незалежно від того, в якій країні вони перебувають.

В умовах глобалізації міжнародний ринок праці являє собою новий рівень розвитку ринку робочої сили, який забезпечує посилення зв'язків між країнами світу. Значний розвиток світового господарства спричинив активізацію участі країн у задоволенні потреб економік світу в робочій силі незалежно від місця проживання людини. Тому особливої актуальності набуває потреба вивчення сучасних тенденцій розвитку міжнародному ринку праці.

Невирішеним в даний час є питання взаємозв'язку між глобалізацією і положенням найманих працівників на ринку праці. До проблем, які вимагають детального дослідження в даний час, відноситься проблема державного регулювання ринку праці в умовах зростаючого впливу глобалізації і обґрунтовується необхідність підвищення його ефективності.

Слід зазначити, що подальший розвиток економіки України на основі ринкових відносин призведе до широкого використання окремих правил інституційної теорії. Сучасна соціально-економічна криза довела, що в умовах відкритості економіки стратегічним сектором, що вимагає захисту з боку держави, є ринок праці. У зв'язку з цим виникає необхідність перегляду методів захисту національного ринку праці в умовах глобалізації [1, с. 348].

Ринок праці — це не тільки механізм регулювання попиту на робочу силу та її пропозиції, сукупність відносин, сформованих між найманими робітниками і роботодавцями в зв'язку з трудовими умовами і найманням, але разом з тим — це економічний механізм, котрий потребує захисту від негативних наслідків глобальних перетворень.

Під впливом глобалізації у світовому господарстві по суті формується нове середовище. Поряд із традиційним пошуком ринків збуту тепер іде напружений пошук цінних видів ресурсів, серед яких перше місце належить інформаційним ресурсам та їхнім носіям — людям. Компанії, що діють у високотехнологічних видах економічної діяльності, посилено полюбляють за інтелектуальними ресурсами. Без них тепер не можна вижити в конкурентній боротьбі. Виникає попит на добре підготовлених спеціалістів, котрі можуть засвоювати великі обсяги інформації, володіють технікою її обробки.

Важливою особливістю сучасного міжнародного ринку праці є те, що національні ринки робочої сили країн із розвинутою ринковою економікою задовольняють попит на неї не тільки власного, національного, а також іноземного капіталу. У США, наприклад, одним із вагомих факторів, що стимулює приплив іноземних приватних інвестицій, є наявність у цій країні висококваліфікованих робітників найрізноманітніших спеціальностей, без яких неможливе сучасне високотехнологічне виробництво.

У різних країнах світу сформувалися нині великі групи найманої робочої сили, що визначаються як "транснаціональна робоча сила". Цим професійним кадрам притаманна висока міжнародна мобільність: вони готові у будь-який момент задовольнити попит на робочу силу з боку підприємств, розташованих у різних районах світу. Такі групи робочої сили утворилися, наприклад, у країнах Азії, Західної Європи, Африки, в районі мексико-американського кордону. Умови їх найму, як правило, досить вигідні підприємцям, хоча у багатьох випадках ці працівники отримують доволі високу заробітну плату, частину якої вони переказують своїм сім'ям на батьківщину [10].

Інтернаціоналізація резервної армії праці відбувається паралельно із глобалізацією виробництва та розвитком світового ринку товарів і капіталів. Ринок праці перетворився на важливу складову частину світового ринку. Процес розширеного відтворення капіталу відбувається тепер не тільки в межах національних кордонів, а й у взаємодії з відтворювальними процесами інших країн, тобто набирає глобальних масштабів (так званий відкритий тип відтворювального процесу). Одним із регуляторів цього процесу є інтернаціоналізація виробничого циклу. Поряд із торгівлею і рухом капіталу міжнародний рух робочої сили стає важливим еле-

ментом, що забезпечує формування єдиного світового циклу. Рух робочої сили між країнами і спричинені ним потоки значних коштів у вигляді заробітної плати вносять істотні корективи у формування економічної ситуації в окремих країнах. Міграція робочої сили впливає (погіршує або поліпшує) на умови життя працюючих у країнах-експортерах та імпортерах робочої сили.

Внаслідок інтернаціоналізації виробництва мільйонні маси людей з економічно відсталих країн вступили в практично пряму конкуренцію з працівниками розвинутих країн. Провідну роль у цих процесах відіграють ТНК, які завжди мають можливість перенести своє виробництво в інші країни, тим самим знижуючи ціну робочої сили. У 70—80-ті роки широко практикувався вивіз цілої низки виробництв (особливо в електронній і легкій промисловості) за кордони країн з розвинутою ринковою економікою у периферійні райони світу. В цьому випадку не робоча сила йшла до капіталу, а навпаки, капітал ішов до місць нагромадження дешевої робочої сили. Одночасно відбувався і зворотний процес: робоча сила з менш розвинутих регіонів залучалася (часто нелегально) на некваліфіковані й малокваліфіковані роботи в розвинуті центри Заходу.

Таким чином, динаміка міжнародного ринку робочої сили має складний соціально-економічний характер, що визначається розвитком трудових ресурсів, національних ринків праці, процесами розподілу та перерозподілу робочої сили.

Розвиток сучасної економіки характеризується досить істотними змінами у сфері зайнятості в умовах переходу до інформаційного суспільства. Інтеграція України в глобальний інформаційний простір і глобальну інформаційну економіку вимагає визначення стратегічної мети, розробки організаційного механізму з урахуванням забезпечення умов переходу до траєкторії сталого розвитку та конкурентоспроможності економіки України [8].

Світова фінансова криза, яка виникла в умовах поширення ролі глобалізації у формуванні рівня соціально-економічного розвитку країн, підсилила нестабільність і суперечливість ситуації на міжнародному ринку праці у сфері міжнародної міграції. Вона зумовила не тільки скорочення потреб у трудовій міграції, але й відчутне погіршення стану родин мігрантів-годувальників, що повертаються на батьківщину. Найвідчутнішим є вплив кризи на становище жінок-мігрантів, оскільки вони зайняті переважно в сферах, де безробіття зростає найвищими темпами (сфера послуг, охорона здоров'я тощо).

Стан міжнародного ринку праці визначається такими тенденціями: значне скорочення зайнятості та зростання безробіття внаслідок поширення світової економічної кризи; суттєва диференціація секторальних структур зайнятості за країнами світу; зростання частки зайнятих у секторах послуг і скорочення в аграрному секторі та в промисловості; поширення нестандартних форм зайнятості та самозайнятості.

Усезростаюча відкритість національних економік в умовах посилення глобалізації світової економіки перетворили соціально-трудова відносини в сучасному світі, національні ринки праці в фактори, що потребують потужного державного регулювання.

У зв'язку з процесами глобалізації значно змінилися напрямлення розвитку ринку праці. Глобалізація світової економіки помітно повпливала на стан і розвиток ринку праці. У зв'язку з цим, заснований на всезростаючому впливі глобалізації на ринок праці повинні бути досліджені в розрізі взаємодіє й інших форм міжнародних економічних відносин, визначити точки їх дотику та напрямки подальшої оптимізації з метою зниження впливу негативних явищ глобалізації на функціонування окремих інститутів регулювання міжнародних зв'язків

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, аналіз сучасного стану міжнародного ринку праці дозволив дійти висновку, що він перебуває у незадовільному стані. На першому місці серед негативних тенденцій, які гальмують економічний розвиток країн світу, є значне зниження зайнятості й підвищення рівня безробіття. Тому тільки активна політика у сфері зайнятості, упровадження нестандартних форм зайнятості та створення нових робочих місць є передумовою зниження рівня безробіття та підвищення економічної активності робочої сили.

Література:

1. Байжолова Р. Повышение эффективности государственного регулирования национального рынка труда в условиях глобализации / Р. Байжолова // Актуальні проблеми економіки. — № 10 (136). — 2012. — С. 344—352
2. Блинова М.С. Трансформация теоретических представлений о глобальной миграции в контексте научного дискурса [Електронний ресурс] / М.С. Блинова // Материали XIV Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых "Ломоносов". — М.: Изд-во МГУ, 2007. — Режим доступу: http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/17/blinova_ms.doc.pdf.
3. Бойко А.М. Особливості розвитку міжнародного ринку праці в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.pdf
4. Калініна С.П. Регулювання ринку праці України в контексті європейського вектору економічної інтеграції / С.П. Калініна, Г.В. Серєда // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. — Сборник научных трудов. — Донецк: ДонНУ, 2010. — С. 741—745
5. Міграційний рух населення України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. — 2013. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Міграція в Україні. Факти і цифри. — Міжнародна організація з міграції (МОМ): Представництво в Україні, 2012. — 10 с.
7. Серєда Г.В. Регулювання і розвиток ринків праці Євро регіонів / Г.В. Серєда: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених ["Регіональні соціально — економічні проблеми та шляхи їх вирішення"]. — Херсон: ХНТУ, 2005. — С. 170—173.

8. Юськів Б.М. Глобалізація і трудова міграція в Європі [Текст]: монографія / Б.М. Юськів. — Рівне: видавець О.М. Зень, 2009. — 476.

9. ILO, Global Employment Trends Model, 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/download/getb06en.pdf>

10. Okolski M. Migracje a globalizacja [Текст] / М. Okolski // Globalizacja od A do Z / E. Czarny (red.); Narodowy Bank Polski, Departament Komunikacji Społecznej. — Warszawa: Narodowy Bank Polski, 2004. — С. 199—232.

References:

1. Bajzholova, R. (2012), "Improving the efficiency of state regulation of the national labor market in the context of globalization", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol.10 (136), pp. 344—352.

2. Blynova, M. S. (2007), "Transformation of theoretical ideas about global migration in the context of scientific discourse", Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij ekonomichnij konferentsii [Proceedings of the XIV International scientific conference of students, graduate students and young scientists "Lomonosov"](Online), available at: http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/17/blinova_ms.doc.pdf (Accessed 29 Oct 2015).

3. Bojko, A.M. "Features of the international labor market in the current economic conditions", Business and enterprise (Online) available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.pdf (Accessed 29 Oct 2015).

4. Kalinina, S.P. and Sereda, H.V. (2010), "Labor market regulation Ukraine in the context of the European vector of economic integration", Zbirka naukovykh prats [Problems of Foreign Economic Relations Development and Attraction of Foreign Investments: Regional Aspect], DonNU, pp. 741—745.

5. The official site of State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 29 Oct 2015).

6. Migrants in Ukraine. Facts and figures, [Migration in Ukraine. Facts and figures], Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (MOM): Predstavnytstvo v Ukraini, Ukraine.

7. Sereda, H.V. (2005). "The regulation of labor markets and the development of Euro-regions", Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij ekonomichnij konferentsii [International scientific-practical conference of students and young scientists "Regional Socio — Economic Problems and Solutions"], KhNTU, Kherson, Ukraine, pp. 170—173.

8. Yus'kiv, B. M. (2009) Hlobalizatsiia i trudova mihratsiia v Yevropi [Globalization and labor migration in Europe], Rivne, vydavets' O. M. Zen'.

9. ILO (2008), Global Employment Trends Model, available at: <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/download/getb06en.pdf>. (Accessed 29 Oct 2015).

10. Okolski, M. (2004) Migracje a globalizacja, Narodowy Bank Polski, Departament Komunikacji Społecznej, Warszawa.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2015 р.